

ג' שבועות בין המצרים כנגד ג' שאגות שהקב"ה שואג כארי כל לילה על החורבן!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

ומה נוראים הם דברי הרמב"ם היורדים חדרי בטן, בגודל הענין של עסק התורה בלילה (הלכות תלמוד תורה פ"ג הי"ג):

"אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה.

אמרו חכמים אין רנה של תורה אלא בלילה, שנאמר קומי רוני בלילה, וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי, וכל בית שאין נשמעים בו דברי תורה בלילה אש אוכלתו".

"אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה"

ויש לבאר גודל חשיבות עסק התורה בלילה, על פי מה ששינו בגמרא (ברכות ח.): "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד". נמצינו למדים מזה כי כאשר איש ישראל עוסק בתורה בלילה, הרי זה נחמה להקב"ה במקום בית המקדש שחרב. ויש לבאר הענין בזה, כי תכלית בית המקדש היא השראת השכינה ככתוב (שמות כה ח.): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

והנה בחורבן בית המקדש נסתלקה השכינה משם, אבל מי שעוסק בתורה הרי הוא זוכה להשראת השכינה כמאמרם (ברכות ו.): "מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו, שנאמר (שמות כ כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך". וזהו ביאור הגמרא: "מיום שחרב בית המקדש", ונחסרה משם השראת השכינה הקדושה, "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד", אשר שם משרה הקב"ה שכינתו על העוסק בתורה.

מענה יתבאר היטב גודל הענין לעסוק בתורה בלילה, כי מאחר שהקב"ה שואג כארי בג' משמרות של הלילה על חורבן בית המקדש, על כן ראוי לעסוק בתורה באותן שעות של הלילה, כדי לנחם בכך את הקב"ה ששואג כארי על חורבן בית המקדש, שהרי "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד".

וזהו ביאור הגמרא: "כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום", כי מאחר שעל ידי עסק התורה בלילה הוא עושה כביכול חסד עם הקב"ה, לנחמו על מה ששואג כארי ובוכה על חורבן בית המקדש, על כן מדה כנגד מדה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום.

ימתק להבין בזה מה שהקב"ה שואג כארי בג' משמרות של הלילה, על פי מה שכתב המחבר (או"ח סימן א סעיף א): "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו", ומקור הדבר בטור (שם):

הקב"ה שואג כארי בג' משמרות הלילה, להשפיע לישראל שיתגברו כארי לקום ממשנתם לעסוק בתורה

התורה היא נחמה להקב"ה כמאמרם: "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה"

רמב"ם: "אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו"

כל לילה כשהקב"ה שואג כארי ובוכה על החורבן, אנו חייבים להרגיע שאגות הללו על ידי עסק התורה

בג' משמרות של הלילה שואג הקב"ה כארי ג' שאגות על החורבן

באותה שעה על החורבן והפיזור רצויה וקרובה להתקבל.

ופסק כן המחבר בשלחן ערוך (או"ח סימן א סעיף ב): "המשכים להתחנן לפני בוראו, יכוין לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה, ולסוף שני שלישי הלילה, ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה".

ומקור הדבר ברא"ש (ברכות פ"א סימן ב): "וראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג באותה שעה ולשפוך תחנונים על חורבן בית המקדש, כמו שנאמר (איכה ב יט) קומי רוני בלילה לראש אשמורות". ויש לומר כי זהו שמוסיף לומר (שם): "שפכי כמים לבך נוכח פני ה'", כלומר נוכח פני ה' שגם הוא בוכה ושואג כביכול בשעות הללו על חורבן בית המקדש.

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין גודל הענין לעסוק בתורה בלילה, כמו ששינו בגמרא (חגיגה יב.): "אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר (תהלים מב ט) יומם יצוה ה' חסדו, ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו, משום ובלילה שירה עמי".

המקדש של מעלה, חורבן בית המקדש של מטה, גלות ישראל, אשר כנגדם שואג הקב"ה ג' שאגות כארי בשלש משמרות של הלילה, אנו חייבים להתאבל בג' שבועות של ימי בין המצרים, אשר בהם אנו מפטירים בשבתות "ג' דפורענותא", כדי להתעורר בתשובה שלימה המקרבת את גאולת ישראל מבין האומות ובנין בית המקדש השלישי.

לנחם את הקב"ה בלילות בעסק התורה ותפלה

ועתה בא וראה כי ענין זה שהקב"ה שואג כארי בג' משמרות של הלילה, יש לו משמעות מיוחדת לגבינו בעבודת ה', כי באותן ג' משמרות יש סגולה מיוחדת, להצטרף לשאגותיו של הקב"ה על חורבן בית המקדש, על ידי שנתפלת ונשפוך את לבנו כמים על החורבן, כמו שכתב הטור (או"ח סימן א):

"וטוב למי שמקדים שיכוין לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה, ולסוף ב' שלישי הלילה, ולסוף הלילה, שבאלו הזמנים הקב"ה נזכר לחורבן הבית ופיזור ישראל שבין האומות, והתפלה שיתפלל אדם

אנו נמצאים בשלשה שבועות שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב הנקראים "בין המצרים", על שם הכתוב (איכה א ג): "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". ופירש רש"י בשם מדרש אגדה: "בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב".

המספר של "שלשה שבועות" שיש בימי בין המצרים יש לו משמעות מיוחדת, כמו שכתבו הטור והמחבר (או"ח סימן תכח סעיף ח): "מ"ז בתמוז ואילך מפטירין ג' דפורענותא... דברי ירמיהו, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו". כלומר בשלש שבתות של בין המצרים, אנו מפטירים אחרי הקריאה "ג' דפורענותא" - שלש הפטורות בדברי הנביאים המדברים על הפורענות של חורבן בית המקדש.

ג' שאגות בג' משמרות של הלילה

נראה כי ג' שבועות הללו של בין המצרים, מכוונים כנגד ג' משמרות של הלילה, שהקב"ה שואג בהם ג' שאגות כארי על חורבן בית המקדש, כמו ששינו בגמרא (ברכות ג.):

"רבי אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, שנאמר (ירמיה כה ל) ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו, וסימן לדבר משמרה ראשונה חמור נוער, שניה כלבים צועקים, שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה".

ופירש רש"י מנין למדו שהקב"ה שואג בכל משמורה, כי בפסוק נזכרו ג' שאגות: "ה' ממרום ישאג", הרי שאגה אחת, "שאוג ישאג על נוהו", הרי עוד שתי שאגות, ומזה למדו שהקב"ה שואג ג' פעמים בג' משמרות של הלילה. אולם כדי להבין מדוע שואג הקב"ה דוקא ג' שאגות, נקדים מה ששינו עוד בגמרא (שם) על תוכן הדברים שהקב"ה אומר בשאגות הללו:

"אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב, שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי ואומר, אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי, והגליתים לבין אומות העולם".

ופירש ב"קול אליהו" ליקוטי הגר"א מווילנא זי"ע (ברכות שם), כי ג' שאגות ששואג הקב"ה הם על ג' חורבנות: א) חורבן בית המקדש של מעלה שאין הקב"ה נכנס לשם בזמן הגלות, כמבואר בגמרא (תענית ה.): "אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה", ב) שריפת בית המקדש של מטה, ג) גלות ישראל בין האומות. על ג' חורבנות אלו שואג הקב"ה כארי: "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי", בית המקדש של מעלה, "ושרפתי את היכלי", בית המקדש של מטה, "והגליתים לבין אומות העולם", גלות ישראל.

הנה כי כן כנגד מה שגרמנו בעוונותינו הרבים לשלשה חורבנות אלו: חורבן בית

"שלש משמרות הוי הלילה" במשנתו הטהורה של ה"בן יהודע"

אומר על כך ה"בן יהודע" בלשון קדשו:

"והנה בודאי השאיגות הנזכרות והמפלה שהיתה מכוחם, הכל היתה בהשגחה מן השמיים, להחריד הקיסר ולרמוז לו בזה רמיזות, וצריך להבין מה ענין הרמז הנרמז בזה, ונראה לי בסייעתא דשמיא שרמזו בזה, שלא יהיה שאיגה אלא על שני בתים ראשון ושני, אבל על בית שלישי לא יש שאיגה חס ושלום, כי הוא קיים לעולם ואינו חרב, ולכן האריה שאג שני שאיגות, ואחר שאיגה השנית נפל הקיסר, שהוא מלך אדום, לרמוז על מפלת אדום שאז אחר כך יבנה בית שלישי, וה' ימלוך לעולם ועד."

והנה משמר רמז לבית המקדש שהוא משמרת לישראל, ועולם הזה שהוא ששה אלפים שנה נקרא לילה, ועולם הבא נקרא יום, ובית שלישי יבנה קודם שיושלמו ב' אלפים שנה, שאפילו אם ישאר שנים מועטים מן אלף השישי, יאריך הקב"ה את הימים לקיים (תהלים צ טו) שמחנו כימות עניתנו כנודע.

וזה שאמר שלשה משמרות הוי הלילה, רמז לשלשה מקדשים אשר נבנים בעולם הזה הנקרא לילה, ועל כל משמר ומשמר דהיינו בית ראשון ובית שני בלבד, יושב הקב"ה ושואג כארי, רמז על בת קול שיוצאה מלפני הקב"ה ושואגת על חורבנם, ולכן אמר הכתוב 'שואג ישאג' שתי שאיגות, על נוהו זה בית המקדש."

שנינו בגמרא (ברכות ג.): "רבי אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, שנאמר (ירמיה כה ל) ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו". בספר "בן יהודע" להגה"ק בעל "בן איש חי" על אגדות הש"ס (שם) מפרש מאמר זה, על פי מה שמצינו בגמרא (חולין נט): סיפור נפלא שהיה בין רבי יהושע בן חנניה לקיסר של רומי, והנה הסיפור בתרגום ללשון קודש:

"אמר לו הקיסר לרבי יהושע בן חנניה, אלקיכם כאריה נמשל דכתיב (עמוס ג ח) אריה שאג מי לא יירא, וכי מהו גדולתו, הלא הצייד הורג את האריה, אמר לו רבי יהושע, לא כאותו אריה נמשל אלא כאריה של מעלה נמשל, אמר לו הקיסר, אני רוצה שתראה לי אותו, אמר לו רבי יהושע, אין אתה יכול לראות אותו, אמר לו הקיסר, בכל זאת אני רוצה לראות אותו.

ביקש רבי יהושע רחמים ונעקר האריה של מעלה ממקומו, כאשר היה רחוק ארבע מאות פרסה, נהם האריה קול אחד, הפילו כל הנשים המעורבות את עובריהן והחומה של רומי נפלה, כשהיה רחוק שלש מאות פרסה נהם האריה קול אחרת, נתור ככי והשיניים של הגברים, ואף הקיסר נפל מכסא ממלכתו לארץ, אמר לו הקיסר בבקשה ממך תתפלל על האריה שיחזור למקומו, ביקש רבי יהושע רחמים עליו והחזיר אותו למקומו."

ידי הקנאה באים לידי רציחה ושפיכות דמים, ותאווה לידי עריות, וכבוד מביא לידי עבודה זרה, כי על ידי התנשאות שבאדם רוצה למשוך על הכל להיות מלך, ואחר זה לעשות עצמו אלוה כמו שנאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון, וכאמרם ז"ל כל המתגאה כאלו עובד עבודה זרה."

מענה נשכיל להבין מה שאמרו בגמרא, כי "שנאת חנם" שהיתה בבית המקדש השני, שקולה כמו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים שהיה בבית מקדש הראשון, כי השורש של שנאת חנם נובע מג' מדות רעות קנאה תאוה וכבוד, שהם גורמים לאדם לקנא בחבירו ולהתאוות במה שיש לו, ולשנוא אותו על שאינו מכבדו כראוי, לכן כמו שבית המקדש הראשון נחרב על ג' עבירות החמורות, כן נחרב בית מקדש השני על שנאת חנם.

ג' שאגות כארי להתגבר על ג' מדות רעות

ידוע מה שאמרו בגמרא (ברכות ה.): "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו". ופירש רש"י: "ירגיז יצר טוב, שיעשה מלחמה עם היצר הרע". ומצינו ביאור על כך ב"לקוטי אמרים" לבעל התניא (פרק ט):

"דהיינו לרגזו על נפש הבהמית שהיא יצר הרע, בקול רעש ורגזו במחשבתו לומר לו, אתה רע ורשע ומשוך ומתועב ומנוול וכו', ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת, עד מתי תסתיר לפני אור אין סוף ברוך הוא הממלא כל עלמין היה הוה ויהיה".

מענה יאיר לנו להבין ענין ג' שאגות שהקב"ה שואג בג' משמרות של הלילה, כי מדות רעות הן בבחינת "לילה" המחשיכים את עיני האדם מללכת בדרך נכונה, ועל כך אמרו: "שלש משמרות הוי הלילה", כנגד שלש מדות

שהחמור נוער כשליש הלילה ואיני ישן עוד, וכבר בארנו שכל מדה ותכונה שימצא בבעלי חיים שבעולם, בהכרח שהיא שתולה גם בנפש האדם, ומזה ידע שאין זה נגד טבעו.

ומי שרוצה לקום באשמורה שניה כבר ימצא כח זה בבעלי חיים רבים, שגם הכלבים צועקים ונעורים אז משנתם, ונקל מאד להאדם שירגיל בהם גם תכונת נפשו, וכל שכן מי שרוצה לקום באשמורה שלישית, שאז אין צריך לחפש כח זה בבעלי חיים, כי גם בני אדם כבר נעורים אז ותינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה".

הרי לנו דברים ברורים כי התכלית של ג' משמרות הלילה, היא שיקום האדם ויעסוק בהם בתורה, אשר לשם כך נתנו חכמינו ז"ל

**בית המקדש הראשון נחרב על ג' עבירות חמורות,
ובית המקדש השני על שנאת חנם ששקולה כנגדם**

**שנאת חנם שרשה מקנאה תאוה וכבוד,
שהם כנגד ג' עבירות עבודה זרה, גלוי עריות, שפיכות דמים**

**הקב"ה שואג כארי ג' שאגות, כדי להשפיע לנו כח
להתגבר כארי על ג' מדות רעות: קנאה תאוה וכבוד**

**מלך המשיח דוד בן יש"י נוטריקון י'שואג ש'אוג י'שואג,
לרמז שיבוא רק אם נשמע ג' שאגות של הקב"ה**

ג' סימנים שבעלי חיים כבר ערים ממשנתם באותן השעות, ולפי דברינו הביאור בזה כי העסק בתורה הוא נחמה להקב"ה במקום בית המקדש, ולכן שואג הקב"ה כארי בג' משמרות של הלילה, כדי להשפיע לנו כח להתגבר כארי ולקום לעבודת הבורא באותן השעות.

"שקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות"

כדרכה של תורה שנדרשת בשבעים פנים, נראה לבאר ענין ג' השאגות שהקב"ה שואג כארי על חורבן בית המקדש, על פי מה ששנינו בגמרא (יומא ט):

"מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים".

ויש לבאר מדוע באמת שקולה שנאת חנם כנגד ג' עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים, על פי מה ששנינו (אבות פ"ד מ"א): "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם", וכתב ה"פנים יפות" (בראשית ב יז ד"ה ויש עוד לרמז), כי ג' מדות הללו מכוונות כנגד ג' עבירות החמורות, עבודה זרה היא כנגד מדת הכבוד, כמאמרם (סוטה ד): "כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים". גילוי עריות נובע ממדת התאוה, שפיכות דמים שרשה ממדת הקנאה, כמו שמצינו אצל קין שנתקנא בהבל והרגו.

וכן כתב ב"פרי צדיק" להגה"ק רבי צדוק הכהן ז"ע בכמה מקומות (פרשת וישלח אות ז, פרשת וישב אות ח), ונעתיק לשון קדשו (לחמשה עשר באב אות ג):

"והנה שלשה פגמים הנ"ל של קנאה תאוה וכבוד, הם השורש של ג' עבירות החמורות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים, כי על

"לכן צריך האדם להתגבר כארי לעמוד בבקר לעבודת בוראו, ואף אם ישיאנו יצרו בחורף לאמרו, איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול, או ישיאנו בקיץ לאמר, איך תעמוד ממטתך ועדיין לא שבעת משנתך, התגבר עליו לקום שתהא אתה מעורר השחר ולא יהא הוא מעירך".

הרי מבואר כי כדי לקום ממשנתו צריך להתגבר כארי על יצרו הרע, [והרמז על זה שכן ארי"ה בגימטריא גבור"ה להתגבר על יצרו הרע], מעתה יש לומר כי מטעם זה שואג הקב"ה כארי בג' משמרות של הלילה, כדי להשפיע בכך כח לישראל שיוכלו להתגבר כארי לקום ממשנתם לעסוק בתורה בלילות, שכאמור הוא נחמה גדולה להקב"ה על חורבן בית המקדש.

ג' סימנים חיזוק גדול לעסוק בתורה בלילה

ונראה להביא סימוכים לכך, כימה שהקב"ה שואג כארי בג' משמרות של הלילה, הוא כדי שיתגברו ישראל כארי לקום ממשנתם ולעסוק בתורה, על פי מה שכבר הבאנו מאמר הגמרא (ברכות ג.): "שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי... וסימן לדבר משמרה ראשונה חמור נוער, שניה כלבים צועקים, שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה".

והנה כבר נאמרו ונשנו בספרים הקדושים הרבה ביאורים נפלאים על ג' סימנים הללו, ומצינו על כך ביאור בדברי המלבי"ם (פרשת בראשית) ב"תורה אור" על הפסוק (בראשית א יט): "וייצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו, וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה היא שמו". וצריך ביאור מנין ידע אדם הראשון לתת השמות הנכונים לכל בעלי חיים.

ומבאר המלבי"ם הענין בזה, כי כאשר ברא הקב"ה את האדם עפר מן האדמה, כלל בתוכו את כל התכונות והמדות מכל בעלי חיים שנבראו לפניו, כדי שישתמש בהם לעבודת ה', כמו ששנינו במשנה (אבות פ"ה מ"כ): "יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים". הנה כי כן מזה ידע להשיג השמות הנכונים לכל בעלי חיים, כי הכיר את כוחם ושרשם ממה שהם כלולים בתוכו לעבודת ה'.

בדרך זו מפרש המלבי"ם מאמרם: "שלש משמרות הוי הלילה", והנה הדברים בלשון קדשו:

"רצונו לומר הלילה נחלק לג' משמרות, שיקום האדם משנתו לראש אשמורת לעסוק בתורה ולהתפלל, ופן יאמר אדם הרוצה לקום באשמורת הראשונה, שזה נגד הטבע שלא יישן האדם רק שלישי הלילה, לכן הלכו לבקש בין כוחות נפשות הבעלי חיים ומצאו